

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамрокулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон

Республикаси Судьялар олий кенгаши
хузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Ҳайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Шоев Иззатулло Хусенович*

СУДЕБНОЕ ДЕЛО В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ 7-15

Mirsoatova Sayyora Turg'unovna

KALTAMINOR MADANIYATINI DAVRIY MADANIY SANALASH MUAMMOLARI (sopol idishlar va uy-joylar misolida) 16-21

*Музаффаржон Мансуров*СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ ТУРИЗМ
РИВОЖЛАНИШИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 22-32*Qodirova Ra'no Mamirjonovna*

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI (XX asrning 30-yillari) 33-38

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ*Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна*ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР МОЛИЯВИЙ ОҚИМЛАРИНИ БОШҚАРИШДА
СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ РОЛИ 49-45*Камчибеков Фарход Олимжонович*ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЖАҲОН
ТАЖРИБАСИ 46-53*Баратов Махсудали Назиралиевич*МИКРОМОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ЧЕТ ЭЛ ТАЖРИБАСИ ВА ИЖТИМОЙ МУАММОЛАРНИ
ҲАЛ ЭТИШДАГИ РОЛИ 54-61*Nosirov Ilkhom Abbosovich, Ermatov Ilmidin Toshmatovich*ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN 62-71*Nasirxodjaeva Dilafruz Sabitxanovna, Nurboyev Jalaliddin Mamadievich*O'ZBEKISTON MAXSUS IQTISODIY ZONALARINING EKSPORT KO'RSATKICHIGA TA'SIR
ETUVCHI OMILLAR REGERESSION TAHLILI 72-78*Aliyev Maruf*

HOW TO IMPROVE THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM? 79-85

*Ачилов Уйғунжон Улуғбекович*ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИ ДАРОМАДЛАРИ ҲАЖМЛАРИГА ОМИЛЛАР ТАЪСИРИНИНГ
ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛИ 86-92*Ashurov Maxammadjon Sotvoldievich*O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI INNOVATION MODELGA O'TISHINING AYRIM
YO'NALISHLARI 93-99*Абдуллаева Зулфия Иззатовна*МЕҲМОНХОНАЛАРНИ КЛАСТЕРЛАШ - МЕҲМОНХОНА БИЗНЕСИДА БОШҚАРУВНИНГ
САМАРАЛИ ШАКЛИ 100-106*Қурбонов Сирожиддин Қурбонович*МЕҲНАТ БОЗОРИДА ИШЧИ КУЧИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ 107-113

<i>Ismanov Ibroxim Nabiyevich</i> MHXS MUVOFIQ KONSOLIDATSIYALANGAN MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNIKASI	114-126
<i>Turobov Sherzod Alisherovich, Namozov Bekjon Bo'ron o'g'li</i> TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI TAHLILINI TASHKIL QILISH	127-133
<i>Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI	134-143
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Tojaliyev Abdunosim Abdulxakimovich</i> INNOVATSIYA VA IJTIMOIIY MADANIY RIVOJLANISH	144-154
<i>Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna</i> FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI YOSHLAR IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISH OMILI SIFATIDA	155-162
<i>Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich</i> ATROF MUHITGA INNOVATSION MUNOSOBATNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY- FALSAFIY ASOSLARI	163-168
<i>Xalliyev Jasurbek Iskandarovich</i> OGAHIIY TARIXIIY ASARLARIDA BILISH TUSHUNCHASI BILAN BOG'LIQ ERONIIY QATLAMGA OID MA'RIFIY-FALSAFIY ISTILOHLAR	169-173
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Raximjonova Dilshodaxon Abubakir qizi</i> AN'ANAVIIY TERMINOLOGIYA MAKTABLARI	174-180
<i>Osiyova Agata Viktorovna</i> СЛОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ УЧАЩИХСЯ	181-186
<i>Ahmedova Aziza Komilovna</i> БАДИИЙ ОБРАЗ ТАСНИФИ, ТИПОЛОГИЯСИ ВА БАДИИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ	187-191
<i>Кучкарова Хафиза</i> HEMIS AДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЖАНРНИНГ ЎРНИ	192-196
<i>Комилова Муяссар Мавжудовна</i> ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ВОЕННОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ ПРИ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ	197-203
<i>Mirodilova Nargiza Mirvaliyevna</i> THE SEMANTIC - STRUCTURAL PRIORITIES OF ICT TERMINOLOGY	204-207

*Shirin Dadabayeva*COMPARATIVE SUPERSYNTACTIC INTEGRITY IN THE UZBEK AND ENGLISH
LANGUAGES

208-213

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Turdiyev Bexruz Sobirovich*

IBN SINONING HUQUQIY TA'LIMOTLAR RIVOJIDA QO'SHGAN HISSASI

214-220

*Матчанов Фахриддин Курамбой ўғли*МАҲКУМЛАРНИ АХЛОҚАН ТУЗАТИШ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ БЎЙИЧА АЙРИМ
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ

221-226

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Боборахматов Бобир Бўриевич*ЕНГИЛ АТЛЕТИКАНИНГ ЮГУРИШ ТУРЛАРИ БЎЙИЧА КЎП ЙИЛЛИК ТИЗИМЛИ
БОШҚАРИШ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ

227-233

Uraimov Sanjar Ro'zmatovich

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH

234-238

*Shamuratov Jasur*O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI
TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV

239-243

*Fedotova Kristina Anatolevna*THE SIGNIFICANCE OF INTEGRATING LANGUAGE SKILLS IN THE PROCEDURE OF THE
ENGLISH LANGUAGE TEACHING

244-250

*Устоев Абдураззоқ Қурбонovich*ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КУРАШЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ПСИХОЛОГИК ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШ

251-256

Ismoil Rustamov

CHOLG'U IJROCHILIGIDA DOIRA USULLARNING AHAMIYATI

257-263

*Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich*X VA XI SINIF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR
BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH

264-268

*Usmanova Dilnoza Muratovna*THE ROLE OF PROJECT METHODS IN REVEALING CREATIVITY OF ENGLISH
TEACHER

269-275

*Atabayeva Mavjuda Rustamovna*O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASTER METODI ORQALI TANQIDIY
FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

276-282

*Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi*TA'LIM KLASTERI SHAROITIDA TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIKASI

283-289

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH 290-296

Matchanova Nargiza To'lqinovna

O'ZBEKISTONDA XORIJIY TALABALARNING IJTIMOY MOSLASHUV MUAMMOLARI 297-304

Erkaboyeva Feruz G'ayratovna

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI 305-309

Bozorova Aziza Saidmurot qizi

MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM MASALALARI (boshlang'ich ta'lim misolida) 310-315

Сулайманова Дилдора Назаровна

КРЕАТИВ ТАФАККУР ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАНБАЛАРДАГИ ТАЛҚИНИ 316-325

09.00.00 - СИЁСИЙ ФАНЛАР

Фаррух Эшмаматов Эшқобил ўғли

СИЁСИЙ МАФКУРА – ЖАМИЯТ РИВОЖИ ВА ШАХС ФАОЛИЯТИНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ МУҲИМ ҲОЯЛАР ТИЗИМИ СИФАТИДА 326-334

*07.00.00-Тарих фанлари***Qodirova Ra'no Mamirjonovna**
Farg'ona davlat universiteti
Jahon tarixi kaferasi o'qituvchisi**O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI
(XX asrning 30-yillari)**

Annotatsiya. Sovet hokimiyati O'zbekiston SSRda yangi maorif tizimini shakllantirishda harakat qilgan. Maorif tizimi "madaniy inqilob" jarayonida qaytadan qurilgan. Lekin sovetlarning bu davrdagi asosiy maqsadi partiya uchun xizmat qiladigan kadrlar tayyorlashga qaratilgan. Mazkur maqolada aynan sovet hokimiyatining maktablarda tarix ta'limini o'qitishda o'z g'oyalarini qanday tadbqiq qilganligi haqida ayrim ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'z: Oktabr inqilobi, butuno'zbek qurultoyi, M.M. Pistrak, M.Asimov, VKP(b) MK, SSSR Xalq Komissarlari Kengashi, tarix va jamiyatshunoslik, B.Leviton va M.Ovsiyannikov.

Кадирова Раъно Мамиржоновна
преподаватель кафедры всемирной истории
Ферганского государственного университета**ПРЕПОДАВАНИЕ ИСТОРИИ И СОЦИАЛЬНЫХ НАУК В ШКОЛАХ УЗБЕКСКОЙ ССР
(30-годы XX века)**

Аннотация. Советская власть предприняла шаги по формированию новой системы образования в Узбекской ССР. Система образования была в значительной степени перестроена в период «культурной революции». Главной целью Советов в этот период заключалась в подготовке кадров, которые будут служить партии. В данной статье приведены некоторые сведения о том, как советская власть реализовывала свои идеи в преподавании истории в школах.

Ключевые слова: Октябрьская революция, всеузбекский съезд, М.М.Писрак, М.Азимов, ЦК ВКП(б), СНК СССР, история и обществознание, Б.Левитон и М.Овсианников

Ra'no Kadirova Mamirjonovna
Teacher of the Department of World History
at Fergana State University**TEACHING HISTORY AND SOCIAL SCIENCES IN THE SCHOOLS OF THE
UZBEKISTAN SSR (30s of the 20th century)**

Abstract: The Soviet government has taken great steps to restructure the education system in the Uzbek SSR. The education system was largely rebuilt during the Cultural Revolution. But the main goal of the Soviets during this period is the training of personnel who will serve the party. This article provides some information about how the Soviet government implemented its ideas in teaching history in schools.

Keywords: October Revolution, All-Uzbek Congress, M.M. Pisrak, M. Azimov, MK VKP(b), Council of People's Commissars of the USSR, history and social studies, B. Leviton and M. Ovsiyannikov

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI3Y2023N04>

Kirish. Bugungi kunda jahonda ro'yi berayotgan globalashuv jarayoni, dunyo xalqlarining ma'rifatparvarlik tomon intilish an'anasi kuchayib, ilmiy bilimlar jamiyat tizimining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Mustaqillik yillarida Turkiston o'lkasining Rossiya imperiyasi va sovet davri tarixiga xolis baho berish boshlandi. Chunki, sovet hokimiyati davrida tarixiy jarayonlarga sinfiy yondashuv ustunligi kuzatiladi. Masalan, Turkistonda maorif tizimi, uni amalga oshirishdagi sovet hukumati olib borgan siyosat, maktabda tarix fanini o'qitish shular jumlasidandir.

Ayni paytda tarix fanida qarama-qarshiliklarga to'la bo'lgan 20-30-yillarda Respublikamizda xalq ta'limi tizimini shakllantirish va rivojlantirish jarayonlari, o'sha murakkab davrda milliy ta'lim tizimidagi islohotlarni har tomonlama tahlil etish zarur.

Zero, aynan shu davrda totalitar g'oya va keskin sinfiy kurash nuqtai nazariga asoslangan ta'limning sovet modeliga asos solindi. Bu muhim ahamiyat kasb etuvchi mavzuni o'rganish O'zbekiston tarixi fanidagi o'ziga hos bo'shliqni to'ldirishga yordam beradi. Yangi O'zbekistonda zamonaviy ta'lim tizimini yaratish borasidagi sa'y-harakatlarda milliy maorif tizimi tarixini o'rganish va tadqiq etish muhim ahamiyatga molik masala hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Mazkur ishdagi asosiy adabiyotlar asosan sovet davrida yaratilgan asarlardir. Ular qatoriga K.Ye.Bendrilovning "Очерки по истории народного образования в Туркестане"; I.K.Kadirovning "Очерки развития общеобразовательной школы советского Узбекистана"; shuningdek, "Ўзбекистон ССР тарихи. Учинчи том. Улуғ Октябр социалистик революциясининг ғалабаси ва Ўзбекистонда социализм қуриш (1917-1937 йиллар)" kabi asarlardan foydalanildi.

Biz tadqiq qilgan mavzuga oid asosiy manba bu arxiv materiallari hisoblanadi. Maqolada asosan O'zMA R-2748 fondining 1-ro'yxat, 1074-yig'majildidagi hujjatlardan hamda mazkur fondga saqlanayotgan Inoyatovning "О стабильной программе и учебники по истории" nomli maqolasidan foydalanildi.

Mazkur mavzuda o'rganilayotgan ilmiy maqolada ma'lumotlarni tizimlashtirish, muammolarni kompleks umumlashtirish, tahlil va davrlashtirish, tarixiylik, xolislik tamoyillaridan, shuningdek, solishtirma va kompleks tahlil, davrlashtirish kabi usullardan foydalanildi.

Muhokama. 1917-yildagi Oktabr to'ntarishidan so'ng hokimiyat tepasiga kelgan bolsheviklar maorif sohasida mavjud bo'lgan eski tizimni tugatish va xalq ta'limining sovet modelini yaratishga jiddiy kirishdilar. Ushbu modelning asosiy belgilarini 1936-yilda taniqli metodist M.Asimov quyidagicha bayon etgan edi: "Tarix bizning maktablarimizda yosh avlodni kommunistik tarbiyalashda yetakchi mavzulardan biridir. Ikki tizim – kapitalizm va sotsializm o'rtasidagi ziddiyat kuchayganligi sababli, maktablarimizdagi tarix alohida ahamiyatga ega" [4:b-182].

Ayni paytda sovet hukumatining ta'lim borasidagi eng asosiy maqsadi sovet tipidagi boshlang'ich va o'rta maktablarni tashkil etish va ularni darslik kitoblar bilan ta'minlash edi. Dastlab Turkiston ASSRda tashkil etilgan sovet maktablarida jadid hamda rus-tuzem maktablarida qo'llanilgan darsliklardan foydalanildi. Ko'p hollarda ushbu kitoblar tatar tilida

chop etilgan edi. Rus tilidadan tarjima qilingan darsliklarni chop etishdagi asosiy muammo o'lkada poligrafiya sohasining yaxshi rivojlanmaganligi bilan bog'liq edi. Kitoblar qog'oz tanqisligi tufayli 1917-yilga qadar amalda bo'lgan savdo etiketlari va reklama qog'ozlariga litografiya bosmaxonalari chop etilardi. Natijada ba'zan kitob varag'ining orqa tomonida oldin bosilgan ba'zi ma'lumotlar ham saqlanib qolardi. Lekin mavjud qiyinchiliklarga qaramasdan, rus tilida chop etilgan darsliklar o'zbek tiliga tarjima qilina boshlandi. Masalan, o'sha davrda Kruberning "Boshlang'ich geografiya", Valishevaning "Arifmetika" darsliklari tarjima qilingan. Bundan tashqari, T.N.Qori-Niyoziyning "Tabiat bo'lagi" nomli nomli maktab o'qituvchilari uchun mo'ljallangan qo'llanmasi chop etilgan. Ayni vaqtda Toshkent va Samarqandda o'zbek tilida, Samarqandda tojik tilida, Toshkentda esa qozoq tilida alifbo kitoblari nashr etiladi[5:b-417]. Darsliklarni chop etish asosan Maorif xalq komissarligi vakolatida edi[1:b-3]. Ko'rilgan chora-tadbirlarga qaramasdan, maktablar uchun darsliklar yetarli bo'lmagan.

Milliy-hududiy chegaralanishdan keyingi davrda butun ittifoqda maktab ta'lim tizimini isloh qilish bo'yicha harakatlar boshlandi. "Gap XX asrning 30-yillaridagi sovet pedagogikasining erishgan yutuqlari to'g'risidagi bahsga borib taqaladi. Bir vaqtning o'zida uning butun o'rnatilishiga ta'sir qilmasdan, maktabning biron-bir detaliga tegib bo'lmaydi. Shunday ekan, bahs butun sovet maktabining mohiyati, xarakteri, tuzilishi, maqsadlari, pedagogikasi to'g'risidagi nizolar tekisligiga o'tishi kerak va faqat shu tekislikda tarixdagi u yoki bu joy haqida gapirish mumkin", - deb ta'kidlagan taniqli pedagog olim M.M. Pistrak[2:b-52].

Sovetlarning birinchi butun o'zbek qurultoyida (1925) ham Respublikada maktab ta'limini mustahkamlash va rivojlantirish bo'yicha keng dastur qabul qilingan bo'lib, uning asosida yagona mehnat maktabi tashkil etilgan edi. Qurultoy O'zbekiston SSR Maorif xalq komissarligi va Respublika o'qituvchilariga maktabga hayotiy tus berish uchun barcha sa'y-harakatlarni amalga oshirishni taklif qildi. Qurultoy qarorlarida zudlik bilan Respublikada umumiy boshlang'ich ta'limni joriy etish rejasini tayyorlashga kirishish, maktablar uchun yangi darsliklar va o'qituvchilar uchun uslubiy qo'llanmalar tayyorlash, maktab o'quvchilari uchun mahalliy tillarda bolalar adabiyotini nashr etishni yo'lga qo'yish taklif qilindi[7:b-36].

Yangi jamiyat qurish rejalarini amalga oshirishda xalq maorifining ulkan ijtimoiy ahamiyatini hisobga olib, mamlakat siyosiy rahbariyati umumiy ta'limni joriy etishni madaniyat dasturining hal qiluvchi shartlaridan biri sifatida muhim vazifalar qatoriga kiritadi. 1930-yil iyulida hukumat qarorlarini yanada aniqlashtirish maqsadida VKP(b) Markaziy Komiteti "Umumiy boshlang'ich ta'lim to'grisida" qaror qabul qildi. Unda partiya Markaziy Komiteti "umumiy majburiy boshlang'ich ta'limni joriy etishini yaqin davr uchun eng muhim siyosiy tadbir deb bildi. 1930-yil 30-sentabrda VKP(b) MK O'rta Osiyo byurosi Markaziy Osiyo mintaqasida umumiy majburiy boshlang'ich ta'limni joriy etish haqidagi qarorni imzoladi. Unga ko'ra, 8 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan barcha bolalarni o'qitish majburiy etib belgilandi va umumiy majburiy boshlang'ich ta'limga o'tishni 1931-1932 o'quv yilida tugatish belgilandi[6:b-652].

1934-1937-yillarda maktablarda tarix va jamiyatshunoslik fanlarini o'qitish katta qiyinchiliklar bilan kechdi. O'quv jarayonini darsliklarsiz va doimiy dasturlarsiz va o'qituvchi kadrlar yetishmasligi sharoitida olib borishga to'g'ri keldi. Tarix fanini o'qitish uchun yetarli tayyorgarligi bo'lmagan o'qituvchilar tayinlandi. Darsliklar yetishmasligi bois o'qituvchilar qanday ma'lumot topishsa, o'sha bo'yicha o'quvchilarni o'qitishar edi[3:b-6].

Natija. Shuning uchun ham partiya va hukumat maktablarda tarix fanini o'qitishga katta ahamiyat bergan. 1934-yilda (16-may) Butunittifoq kommunistik partiyasi Markaziy qo'mitasi va SSSR Xalq Komissarlari Kengashi maktablarda fuqarolik tarixini o'qitish to'g'risida qaror chiqardi. Unda tarix fanini o'qitish qoniqarsiz ahvolda ekanligi ta'kidlandi. Ushbu qarorda tarix o'qituvchilari zimmasiga fanni o'qitishda mavjud bo'lgan kamchiliklarni bartaraf etish vazifasi yuklatildi.

Stalin boshchiligidagi rahbariyat nafaqat o'quv dasturlarini, balki ta'lim tizimini ham bir qolipga solishga urindi. Rahbariyatining asosiy g'oyasi partiya siyosatini og'ishmay bajaradigan kadrlar tayyorlashga qaratilgan edi. Fikrlamizga dalil sifatida 1932-1933 o'quv yilida tarix va ijtimoiy fanlarni o'qitish dasturlari va uslublari haqidagi ayrim ma'lumotlarni keltirib o'tamiz.

1932-1933 o'quv yilida o'zbek maktablarida tarix fani uchun umumiy o'quv soati 360 soatni tashkil etgan[3:b-1]. Bunda o'quvchilarga tarix fani haqida tushuncha berishdan boshlab, Turkistondagi mustamlakachilik tuzumi, Oktabr to'ntarilishi va Sovetlarning hokimiyat tepasiga kelishi, sotsialistik qurulish haqida tushunchalar berish nazarda tutilgan edi.

Birinchi sinflar uchun tarix va ijtimoiy fanlar uchun o'quv dasturi 70 soatni tashkil etgan bo'lib, 5 ta mavzudan iborat bo'lgan. Mavzular taqsimoti 8-10-26-20-6 soatdan taqsimlagan. Butun o'quv yili davomida o'quvchilar maktab bilan tanishib, fabrika bilan kolxoz, shahar va qishloqlarning o'zaro aloqalari haqida ma'lumotga ega bo'lgan holda o'quv yilini yakunlagan.

Ikkinchi sinfda yuqoridagidek 70 soat ajratilib 10 ta mavzu o'tilgan. 10 oy davomida 60 soat tarix darsida o'quvchilar asosan inqilobdan ilgari texnikalar; mehnat sharoiti; mamlakatning turli qismlari; shahar va qishloqlarning, millatlarning o'zaro aloqalari; xotin-qizlar va bolalarning turmush tarzi; maorif ishlari va aholining bo'sh vaqtlardagi mashg'uloti haqida tushunchaga ega bo'lishgan. Qolgan 10 soatda Oktabr to'ntarilishi va uning tarixiy ahamiyati yoritilgan[3:b-1].

Uchinchi sinflar uchun 76 soat tarix darsi o'tilib, unda asosiy e'tibor sotsializm uchun kurash va bu kurash butun dunyo mehnatkashlarining vazifasi ekanligi haqidagi fikrni o'quvchilar ongiga singdirish bo'lgan. 4-sinflar esa 95-soat davomida sovetlarning vazifasidan tortib ikki sistema borasidagi qarashlar; 5-sinfda esa 36-40 soatli o'quv soati davomida kommunistik ta'limotchilari va rahbarlari, ularning ish va turmush tarzi bilan tanishib chiqishi lozim bo'lgan[3:b-1].

15 yoshlik 6-sinf o'quvchilari mamlakatda sotsializm qurish ishida partiyaning ikki frontda olib borgan kurashi va dunyoda kommunistik qurishda ishchilar sinfiga rahbarlik qiluvchi Komiterning vazifalarini o'rganib, ijtimoiy munosabatlar to'g'risida fikr yurita oladigan qobiliyatga ega bo'lishlari nazarda tutilgan[3:b-1].

Yuqorida ko'rsatilgan o'quv yilida maktablardagi tarix fani dasturlarini tuzishda ayrim kamchiliklarga yo'l qo'yilganligi haqida ayrim dalillarni keltiramiz.

Ushbu dasturlarda boshlang'ich jamiyatning mafkurasi haqida maxsus mavzu berilgan holda, feodalizm va kapitalizm jamiyatlaridagi mafkura haqida alohida tushuncha berib o'tilmaganligi jiddiy kamchilik sifatida qaralgan[3:b-6]. Bundan tashqari, Buyuk fransuz inqilobining ahamiyatini Rossiyadagi Oktabr to'ntarilishi bilan bog'lagan holda tushuntirilmaganligi yam jiddiy kamchiliklardan biri sifatida e'tirof etilgan.

Tarix fanidan tashqari ijtimoiy fan ham o'qitilib, bu fan uchun asosiy darslik B.Leviton va M.Ovsiyannikovlar tomonidan tuzilgan "Içtimaijat" darsligi bo'lib, bu darslik asosida 95 soat dars o'tilgan. Dasturda ko'rsatilgan 95 soat dars asosan 5 ta mavzuga bo'lingan. Asosiy e'tibor

partiya faoliyatiga, 1917-yilgi inqilobiga, sotsializmga, qishloq xo'jaligini sotsialistik asosda qayta qurish hamda VKP(b) tarixi o'rganishga qaratilgan edi.

Ushbu fan dasturini tuzishdagi "yetarli yoritilmagan" jihatlaridan biri 1905-1907-yillardagi inqilob jarayonida paydo bo'lgan Sovetlarga kim ranamolik qilganligi; inqilob paytida kimning fikri bilan sovet g'oyasi paydo bo'lganligi, bundan tashqari, Vaqtli hukumat tepasida o'tirgan kimlardan iborat ekanligi haqida aniq misollar yo'qligini sanab o'tishgan[3:b-9].

Xulosa. XX asrning 20-30-yillarida O'zbekiston SSR maktab ta'lim tizimida tarix fanining o'rnini o'rganilishi borasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Sovet hokimiyatining dastlabki yillaridan boshlab yangi hukumat ta'lim sohasida islohotlarini amalga oshira boshladi. Ushbu islohotlardan ko'zlangan asosiy siyosiy maqsad ta'lim tizimi orqali butun yoshlar orasida sotsialistik g'oyalarni targ'ib etish va ularni sotsializm qurish ishiga faol jalb etish edi.

O'quv-tarbiya ishlari qanchalik siyosatlashtirilmasin, sovet maktablarining moddiy ahvoli nihoyatda og'ir edi. Darsliklar, o'quv qurollari, xususan, qalam, siyoh, daftar taqchil edi. Bundan tashqari, ta'lim tizimini tezlik bilan isloh qilish yo'lida mahalliy o'qituvchi kadrlarning yetishmasligi asosiy g'ov edi. Shuning uchun islohot jarayoni og'ir kechdi.

Maorif organlari va ilmiy muassasalar yangi o'quv darsliklari yaratishga asosiy e'tibor qaratdilar. Maktablar faoliyatini yaxshilashga qaratilgan qator boshqa chora-tadbirlar amalga oshirildi. Ammo bundan qat'i nazar, mutlaqo yangi bo'lgan bu tizimini O'zbekiston sharoitida joriy etish osonlikcha kechmadi. Boz ustiga o'quvchilar intizomining pastligi o'quv jarayonini bir maromda olib borish imkoniyatini bermasdi. Sovet hukumati ta'lim sohasidagi barcha erkinliklarni bekor qilib, maktab va oliy ta'lim sohasini ham totalitar tizimga bog'ladi. Bu esa ta'lim tizimi o'zining endi shakllanish pallasida deformatsiyaga uchrashiga olib keldi.

Xalq ta'limi o'quv dasturlari butunlay markazga bog'lanib, milliy an'analarga e'tibor berilmadi. Milliy dastur tuzish va uni amalga oshirishga harakat qilgan milliy taraqqiyparvarlar qatag'on siyosatiga uchradi.

Maktablardagi tarix fanining asosiy g'oyasi aynan kommunistik mafkurani qo'llab-quvvatlashga, partiya siyosatini og'ishmay amalga oshiradigan kadrlar tayyorlashga qaratilgan edi.

Yuqoridagi ma'lumotlardan kelib chiqib, bu davrda maorif sohasidagi islohotlar hamda tarix ta'lim tizimini yo'lga qo'yish borasida amalga oshirilgan ishlar kutilgan natija bermagini qayd etish kerak bo'ladi. Bundan keyingi yillarda bu yo'nalishda talay ishlarni ruyobga chiqarish talab etilar edi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Kadyrova R.M. Study of history in schools of the Uzbekistan SSR in 1936-1937 (based on m. Asimov's report materials)// Asian Journal of Multidimensional Research.Vol. 11, Issue 8, August 2022. – P. 50-53.
2. O'zMA.R-2748-fond; 1-ro'uxat; 1074-y.j b-9//“Статья Иноятов - О стабильной программы и учебники по истории”

3. Qodirova R.M. 1936-1937-yillarda O'zbekiston SSR maktablarida tarix fanining o'rganilishi (M.Asimov hisobot materiallari asosida) // O'tmishga nazar. 2022. 3-maxsus son. – B. 181-184.
4. Бендриков К.Е. Очерки по истории народного образования в Туркестане. – Москва, 1960. – 512 с.
5. Кадыров И.К. Очерки развития общеобразовательной школы советского Узбекистана. – Ташкент, 1974. – 186 с.
6. Петухова О.А. Историческое образование в российской школе в первые годы советской власти 1917-1937 гг: Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Брянск, 2004. – С.24.
7. Ўзбекистон ССР тарихи.Учинчи том. Улуғ Октябрь социалистик революциясининг ғалабаси ва Ўзбекистонда социализм қуриш (1917-1937 йиллар). Бош муҳаррир Мўминов И. – Тошкент,1971. – 652 б.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3 (3)-2023 йил

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).